

Воўна В. (г. Брэст, БрДТУ)

**ТЭМА ПРЫРОДЫ Ё ТВОРЧАСЦІ
БЕЛАРУСКІХ ПІСЬМЕННІКАЎ**

Прыгажосць роднага краю апета многімі мастакамі слова, беларускай прыродзе прысвяцілі пісьменнікі самыя задушэўныя старонкі кніг.

Тэма гарманічнага суіснавання чалавека і прыроднага асяроддзя займае важнае месца ў літаратуры. Праз пейзаж творца здольны выказаць многае: і свой настрой, і хваляючую думку-пачуццё, і нават канцэпцыю быцця. Верш Ю. Голуба «Змрок у лесе» са зборніка «Сын небасхілу» (1989) прасякнуты філасафічнасцю аўтарскіх назіранняў і адчуванняў:

Зноў насталі агні далёка.

У выбоінах след намок.

Спрацавана ляглі на мох

Карані –

вякоў далакоты.

Дубу ў чуб уплялася знічка.

Сон-трава.

Сон-дарога.

Сон.

Змрок раскрыліў свой парасон,

Шлях да вечнасці невялічкі.

Сёння родныя краявіды – гэта свет экалагічных кантрастаў і анамалій:
«Адступаюць лясы. // Высыхаюць балоты. // Усё меней красы – // Усё больш
адзіноцкі» (Л. Галубовіч); «А ўсё ж вінаваты і я: // Суладдзе ў прыродзе пару-
шана...» (Ю. Свірка);

Вясна гудзе, і свішча, і шчабеча, –

На доле, у паветры, на вадзе, –

І ўсюды тая ж просьба:

«Чалавеча! Пачуй сябе ў нас!

А то – быць бядзе!...»

(верш Н. Гілевіча «Вясна пня, і свішча, і шчабеча...»).

Як бачна, многія з паэтаў балюча ўспрымаюць заняўданне роднага
прыроднага асяроддзя.

Пачуццё прыроды ў Р. Барадуліна прасякнута адухоўленым адчуваннем і
паэтычным бачаннем свету. Яшчэ ў 60-я гады паэту жадалася, каб людзі не
разбуралі першародства зямной красы, каб захавалі ў сваіх сэрцах дабрыню і
любоў да прыроды, спрадвечную веру ў казку, у тое, што ў нетрах лесу і балота
жывуць дзіўныя істоты (верш «У лес прыціхлы...»). Сучасны чалавек у многім
зруйнаваў у сабе «прапрадзёдаў наіўную дабрыню», стаў прагматычным,
карыслівым і бяздушным у адносінах да маці-прыроды. Па гэтай прычыне з
вялікай трывогай рэагуе Р. Барадулін на разбурэнне гармоніі ў навакольным
свеце, успрымае знішчэнне і рабаванне прыроды як найвялікшую катастрофу:

Душа, як ні прагнецца ей,

Не можа вярнуцца ў паганства:

Лясы – апірышча і прытулак –

Павысечаны, пакарчаваны, пацраляваны,

Рэкі – у іх бруд і пыл змываўся, –

Павысушаны, павыпрастаны, павыпіты.

І непрытомная душа ў паганстве

Асланяе сябе крыжам,

Крыжам чарговай магілы...

(«Душа, як ні прагнецца ёй...»)

«Прырода давярае чалавеку», – так назваў адзін са сваіх вершаў Ю.
Свірка. Гэты паэт нарадзіўся ў лясным краі, у вёсцы Маргавіца, што паміж Бя-
гомлем і Докшыцамі, стварыў у сучаснай паэзіі сапраўдную «паэму лесу». «Зя-
лёнаму брату» ён прысвяціў шмат вершаў: «Лес прачынаецца на досвітку...»,
«Лес», «Лес, маўклівы ты мой субяседнік...» і інш. Сучасны паэт, як і некалі
Якуб Колас, абагаўляе лес, бачыць у ім шчырага субяседніка і мудрага дарадцу.
Яго сэрца запаланіла ціхая музыка лесу. Вось чаму ён так шчыра бароніць тое,
што любіць, што стала крузнай часцінкай ягонага чалавечай існасці, – лес.

Аб неабходнасці беражлівых адносін да прыроды разважае ў творах В.
Казько («Неруш», «Выратуй і памілуй нас, чорны бусел»), І. Пташнікаў
 («Мсціжы»), Х. Лялюко («Святанне над бярозамі»).

Героі апавесці Віктара Казько «Выратуй і памілуй нас, чорны бусел» – звычайныя палешукі, якія шмат чаго зведалі ў сваім нялёгкім жыцці. Жывучы надзеённымі клопатамі, адышлі ад грамадскай дзейнасці. Калі ж паўстала пытанне аб знішчэнні парадзелай пасля шматлікіх вырубак дубровы, дзе жыў занесены ў Чырвоную кнігу чорны бусел, людзі прачнуліся. Яны нарэшце зразумелі, што іх абыхавасць да навакольнага свету могуць прывесці да бездані, забыцця, самазнішчэння. Аўтар сцвярджае, што кожны чалавек павінен заняць актыўную жыццёвую пазіцыю ў адносінах да прыроды і жывёльнага свету, грамадства наогул.

Раман В. Казько «Неруш» прысвечаны Палессю, асушэнню балот. Галоўны герой – Мацвей Роўда – сумленна працуе на пасадах начальніка будаўніча-монтажнага ўпраўлення і старшыні калгаса, бяздумна выконвае інструкцыі і распараджэнні начальства, не дбаючы пра сістэму вадасховішчаў. Задумаўшыся аб выніках сваёй дзейнасці, Роўда разумее, што ён спрыяў парушэнню раўнавагі ў прыродзе і таму павінен несці адказнасць за здзейсненае. Жалезны Чалавек, яго двойнік, судзіць галоўнага героя: «Ты ўзяў зямлю ў першароднасці і квецені, без смецця і паскудства. Чыстымі былі туманы, вольнымі птушкі, пладзіліся жывёлы твае, пладаносілі дрэвы, яшчэ Княжбор дастаўся табе ў першароднасці і першастворанасці лясоў, рэк і крыніц, верхавых і нізавых балот, але ты кінуўся, улёг перарабляць яго, муляла вока табе першастворанасць, крануў ты неруш, крануў і сябе. І цяпер ужо тваё ўласнае дзіця, машына, створаная табой жа, і шкодзіць табе ж. Хутка ты сам будзеш шкодзіць, ужо шкодзіш, ужо лішні сам сабе, імкнешся пераступіць і цераз сябе. Але я табе не дазваляю, не даю. І тваё ішчасце, што ў цябе ёсць я, што пакуль яшчэ існую». Роўда прыходзіць да высновы, што здрадзіць сваёй зямлі нельга, што неабходна змагацца за Княжбор, шукаць разумных узаемаадносін з прыродай і навакольным светам, што трэба процістаяць прагматыкам Шахраю і Рачэўскаму, якія знішчэнне прыроды апраўдваюць вырашэннем гаспадарчых праблем.

Пагадзіцеся, адносінамі да прыроды вымяраецца сутнасць чалавека. Таму задача пісьменнікаў – пераканаць людзей у беражлівых адносінах да прыроды, якую неабходна захаваць для нашчадкаў.

Літаратура

1. Бельскі, А.І. Сучасная беларуская літаратура: Станаўленне і развіццё творчых індывідуальнасцяў. – Мн.: Маст. літ., 1997 – С. 6 – 82.
2. Козіч, В.І. Чалавек і прырода ў сучаснай беларускай прозе. – Мн.: Маст. літ., 1998.